

De macht der staten

Een inventarisatie van de alternatieven
tot kwantificering.

door Guy TEGENBOS,

Assistent aan de Katholieke Universiteit Leuven

★

« There is not anything among civil affairs more subject to error than the right evaluation and true judgement concerning the power and forces of a state », schreef Francis Bacon zowat vier eeuwen geleden (1).

Heden ten dage, de kwantificeringsrage in de sociale wetenschappen ten spijt, blijkt men op het vlak van de kwantificering van de macht der staten nog niet veel verder gevorderd te zijn : « The users of power explanations of international politics have only a misty notion what they are talking about », betoogt McClelland (1966, p. 82); nog elders vonden we de bedenking dat « If International Relations is to become a Science, it will have to establish a definitive quantitative measure for its most basic variable national power » (Alcock en Newcombe, 1970, p. 335).

De nood aan operationalisaties in de politieke wetenschappen in het algemeen en aan een operationalisatie van het concept nationale macht in het bijzonder, stoelt op twee argumenten.

In de eerste plaats moet elke wetenschap, wil zij deze naam waardig zijn, haar begrippenapparaat, haar theorie en haar instrumenten steeds precieser opstellen ; steeds nauwkeuriger definities, verbanden en operationalisaties moeten uitgewerkt worden. Deze precisie moet uiteindelijk, in de mate van het mogelijke, toegespitst worden op kwantificering.

In de tweede plaats is de nood aan een kwantificering van de nationale macht gebaseerd op de behoefte aan toetsing van bepaalde hypotesen. In tal van theorieën en wetmatigheden neemt het begrip nationale macht

(1) Geciteerd in *Sprout & Sprout* (1951), p. 104.

een centrale plaats in (2). Het blijven echter hypotesen zolang ze niet aan de realiteit van een aantal konkrete gevallen getoetst werden ; deze toetsing kan slechts plaats grijpen indien ze gepaard gaat met een operationalisatie van de in de hypotesen opgenomen variabelen.

Deze tweeledige verantwoording wordt weerspiegeld door de belangstelling die opgebracht wordt voor de problematiek hier ter studie, en die eveneens van tweeërlei aard is. Het begrip macht, en de operationalisatie ervan, wordt in de eerste plaats behandeld door de grote theoretici van de Internationale Betrekkingen : hoewel geen van hen een concreet meetinstrument uitwerkt, toch verwijzen ze haast allen naar de discussie of een operationalisatie van het begrip mogelijk is (vb. McClelland, 1966), ofwel huldigen ze de stelling dat een kwantificering dringend zou moeten uitgewerkt worden (vb. Sprout & Sprout, 1962), of geven ze suggesties over aspecten en moeilijkheden waarmee rekening dient gehouden te worden in geval men een operationalisatie zou uitwerken (vb. Morgenthau, 1968 ; Aron, 1962).

Aan de andere kant staan dan degenen die de politieke wetenschap bedrijven op een lager abstraktie-niveau, inzonderheid de polemologen (3) en de auteurs die de « Small Powers » bestuderen (vb. De Raeymaeker, 1970 ; Goldstein & Goldstein, 1968 ; Vital, 1967). Bij deze laatsten speelt de behoefte om hun studieobject exakt te definiëren, terwijl de polemologen hun belangstelling in hoofdzaak putten uit de nood aan operationalisering in functie van de toetsing van bepaalde hypotesen.

De cruciale vraag is echter of kwantificering van het begrip macht wel mogelijk is.

Uiteraard, het ontwikkelingsniveau en de aard van het studieobject van de politieke wetenschappen in acht genomen, kan men van metingen in deze wetenschap niet dezelfde exaktheid verwachten dan van soortgelijke operaties in de natuurwetenschappen.

Men botst immers steeds op een dilemma : enerzijds vraagt het streven naar exaktheid en precisie een steeds verder gaande kwantificering, doch anderzijds blijkt operationalisatie slechts mogelijk te zijn door het buiten beschouwing laten van een aantal minder meetbare, eerder kwalitatieve

(2) GALTUNG (1968) formuleerde bv. de hypotese dat een « status-discrepancy », een groot verschil tussen de « achieved status » (verworven status of macht) enerzijds, en de « ascribed status » (toegeschreven macht of status) anderzijds, de kans op interstatelijke conflicten vergroot. Deze stelling is aanvaardbaar, doch blijft hypotetisch van aard zolang ze niet werd uitgetest. Terloops zij erop gewezen dat een toetsing van deze stelling reeds werd uitgevoerd door EAST (1970-bis en 1972) en WALLACE (1971).

(3) Vooral in de tijdschriften : *Journal of Conflict Resolution*, *Journal of Peace Research* en *Cooperation and Conflict*.

aspecten, waardoor de nagestreefde exaktheid uiteraard vermindert, volgens sommigen zelfs volledig teloor gaat.

Precisie, exaktheid en nauwkeurigheid zijn echter geen duidelijk afgeleide categorieën, doch polen van kontinuïmschalen. Elke meting, ook in de natuurwetenschappen, geeft slechts een graad van precisie, een benaderende juistheid.

Metingen, voorzeker in de sociale wetenschappen, geven bijgevolg slechts één vorm van exaktheid. Een kwalitatieve benadering levert andere vormen van juistheid.

Het alleen-zaligmakend karakter prediken van één van beide onderzoeksvormen, de kwalitatieve of de matematische, brengt bijgevolg weinig aarde aan de wetenschappelijke dijk; een aldus gestelde keuze is zelfs vals: beide werkwijzen vullen elkaar immers aan, ze zijn komplementair.

I. Benaderingswijzen.

Uit een eerste overzicht van de literatuur terzake, blijkt dat de kwantificering van de nationale macht der staten op verschillende wijzen kan aangevat worden. In de volgende bladzijden zullen we enkele — de belangrijkste — van deze mogelijkheden bespreken, en onderzoeken in hoeverre ze reeds tot adequate meetinstrumenten werden uitgebouwd.

1. *Uitgeoefende macht — potentiële macht — erkende macht en prestige.*

Het meten van de macht der staten kan zowel op rechtstreekse als op onrechtstreekse wijze aangevat worden.

In het eerste geval zal men, door historisch onderzoek, een aantal voorbije (manifeste of latente) konfliktsituaties bestuderen, en nagaan welke staat (staten) erin slaagde(n), en tot op welke hoogte, de andere partij(en) de eigen wil op te dringen.

Deze werkwijze is empirisch van aard; ze stelt vast welke macht uitgeoefend werd. De term die we hier voorstellen is dan ook: *uitgeoefende* of *feitelijke macht*.

Een andere benaderingswijze zal eerder onrechtstreeks te werk gaan. Er kan nl. een hele reeks van (min of meer) algemeen geldende verbanden, wetmatigheden, opgesteld worden, waarin de nationale macht van de staten telkens de afhankelijke variabele is.

Een grotere bevolking, betere bodemrijkdommen, een hogere technologische bekwaamheid van de bevolking, een sterker militair apparaat... verhogen telkens, alle andere factoren gelijk blijvend, de nationale macht van de betreffende staten.

De verwerking of de sommatie van deze gekwantificeerde eigenschappen (de onafhankelijke variabelen) resulteert in een cijfer dat de macht van de staten weergeeft.

Dit resultaat mag nochtans niet gelijk gesteld worden aan de uitkomst van de eerste werkwijze. Het is immers niet het passieve « kunnen beschikken over... » dat de feitelijke macht der staten uitmaakt. Deze mogelijkheden moeten vooreerst geaktualiseerd worden, aangewend worden. Dit gebeurt door het *beleid*. Deze tweede werkwijze heeft dus betrekking op de mogelijkheden waarover een staat beschikt om macht uit te oefenen ; bijgevolg wordt hier de term *potentiële macht* weerhouden.

Heel wat auteurs maken een onderscheid dat in sterke mate overeenstemt met de begrippen potentiële macht (PM) en uitgeoefende macht (UM), zoals deze door ons gedefinieerd werden (4). In het algemeen kan gezegd worden dat de UM-termen beschouwd worden als de aktualisering van de PM-termen, zodat, mits het buiten beschouwing laten van een aantal nuances, tot volgend schema kan besloten worden :

$$\text{PM} + \text{beleid} = \text{UM}.$$

Aan deze analyse moet evenwel een derde begrip toegevoegd worden, nl. de *status* of, om de term van Galtung (1968) te gebruiken, de « ascribed status ». Dit begrip, meestal betiteld als « prestige » (vb. Shimbori, 1963 ; Schwartzman en Araujo, 1966) of kortweg als « status » (vb. Singer & Small, 1966) kan omschreven worden als hetgeen in de ogen van bepaalde populaties geacht wordt de macht van een staat te zijn. Deze definitie dekt echter vrij uiteenlopende ladingen ; zo kan de inhoud van de term populatie variëren van de (formele) besluitvormers van één of meerdere landen, tot (een steekproef van) (een onderdeel van) de bevolking van één of meerdere landen.

In het tweede geval zal men meestal gebruik maken van enquête- en bevragingstechnieken (vb. Shimbori, 1963 ; Schwartzman & Araujo, 1966 ; Alcock & Newcombe, 1970) ; in geval de formulering echter uitgaat van de (formele) besluitvormers of de elite van één of meer aktors in het internationale systeem, kan men zowel langs enquêtetech-

(4) In de Angelsaksische literatuur komt vaak de term « capabilities » voor wanneer men het heeft over de PM ; voor de UM staat dan meestal « power » (vb. McCLELLAND, 1966 ; LEGG & MORRISON, 1971). Naar analogie met de begrippen kinetische en potentiële energie in de fysika, gebruiken SINGER & SMALL (1966) « potential power » en « kinetic power » resp. voor PM en UM. KINDLEBERGER (1970) heeft het over « power » (UM) en « strength » (PM). ARON (1962) onderscheidt « la force » (« la force potentielle » en « la force actuelle ») (PM) van « la puissance » (UM) ; en bij KNORR (1970 en 1972) vinden we « putative » (PM) vs. « actualized (military) power » (UM). In de bewoordingen van JONES (1969) komen « resources » (PM) en « power » (UM) voor, terwijl DERIENNEC (1969) « ressources » (PM) en « puissance » (UM) als terminologie gebruikt.

nieken (5), als langs eerder formele indicatoren zoals bv. het aantal ontvangens en uitgestuurde diplomatieke zendingen (vb. Singer & Small, 1966), het aantal ontvangens en (afgelegde) bezoeken van respectievelijk aan vreemde staatshoofden (vb. Brams, 1969 ; Laux 1972), de omvang van de bijdragen voor bepaalde internationale organisaties, of het bezit van stem- en vetorecht in de organen hiervan (vb. Vellut, 1967), tewerk gaan.

Wanneer de populatie bestaat uit de elite van één of meerdere landen, zullen we de term *erkende macht* gebruiken, temeer daar de operationalisatie dan meestal formele uitingen van officiële erkenning omvat (aantal ambassades, enz...). In het andere geval, indien bredere bevolkingslagen werden opgenomen in het onderzoek (via enquêtes), spreken we van *prestige* (6).

2. *Exogeen — endogeen.*

Een tweede onderscheid dat kan gemaakt worden betreft de vraag of men endogene en/of exogene gegevens in het meetinstrument opneemt.

Exogene gegevens of variabelen hebben betrekking op de invloed die uitgaat van (andere aktors uit) het internationale systeem op de staat in kwestie ; endogene variabelen daarentegen zijn die gegevens die deze externe invloeden niet expliciet in beschouwing nemen, of, positief geformuleerd, de veranderlijken die betrekking hebben op hetgeen uit de staat zelf, als autonome, geïsoleerde entiteit voortkomt aan macht en machtsmiddelen.

Enkele voorbeelden zullen onmiddellijk de relevantie en tegelijk de relativiteit van dit onderscheid duidelijk maken ; exogene variabelen kunnen alsoo betrekking hebben op bv. de mate waarin men van buitenlandse maatschappijen afhankelijk is voor de ontginning van de natuurlijke rijkdommen (bv. olie-landen) of voor de aanvoer van grondstoffen (geïndustrialiseerde landen) of van afgewerkte produkten (ontwikkelingslanden) of voor het invoeren van technische innovaties (« know how ») ; de mate waarin de buitenlandse steun aan een staatshoofd bijdraagt tot diens prestige en stabiliteit (bv. de USSR-steun aan Nixon) ; de afhankelijkheid van buitenlandse wapenleveranciers (bv. Midden-Oosten) ; de bijdrage van het lidmaatschap van een militair bondgenootschap voor de nationale veiligheid, of het verlies aan onafhankelijkheid door de integratie van

(5) Zoals DEWACHTER (1967) trachtte de binnenlandse machtshierarchie vast te stellen langs bevraging van een aantal topfiguren uit het bestel.

(6) Meestal zijn deze steekproeven selektief en zal men enkel studenten in de politieke wetenschappen hierover ondervragen (vb. SHIMBORI, 1963 ; SCHWARTZMAN en ARAUJO, 1966 ; ALCOCK & NEWCOMBE, 1970).

de strijdkrachten in een dergelijk bondgenootschap (bv. België in de NATO).

De lijn endogeen-exogeen doorkruist alle in vorige paragraaf behandelde benaderingswijzen. Tabel I geeft een schema waarin deze mogelijkheden ingepast werden, met enkele voorbeelden.

TABEL I
Schema benaderingswijzen

	Endogeen	Exogeen
Potentiële macht	bv. oppervlakte, bevolking, BNP, energiekonsumptie, defensiebudget, alfabetisme, enz...	bv. handelsbalans, in- en uitvoer, economische en militaire hulp (ontvangen of verleend), impact van buitenlandse kapitaalgroepen, enz...
Uitgeoefende macht	machtsuitoefening van A t.o.v. B waarbij geen andere aktors betrokken zijn, of waarbij de invloed van deze laatsten buiten beschouwing gelaten wordt...	bijdrage van het bondgenootschap waartoe A behoort bij de machtsuitoefening van deze laatste t.o.v. B...
Status	positie in de machtsrangorde zoals deze gepercipieerd wordt door een binnenlandse populatie...	positie in de machtsrangorde zoals deze gepercipieerd wordt door een buitenlandse populatie...

3. Stratifikatie of rangorde.

Een stratifikatie heeft betrekking op het in- of aanbrengen van strata, van lagen, van categorieën. Een rangorde daarentegen poot een lijst van de in beschouwing genomen staten op te stellen, waarbij voor de rangschikking uitgegaan werd van hun nationale macht. In het tweede geval staan twee mogelijkheden open: ofwel beoogt men het opstellen van een « gewone », ordinale schaal, ofwel opteert men voor een gewogen rangordening, een intervalschaal. Waar het in het eerste geval voldoende is te weten of A al dan niet groter is dan B, zal in het tweede geval eveneens moeten bepaald worden welke de onderlinge afstand is tussen A en B, nl. hoeveel maal A groter dan wel kleiner is dan B. Het resultaat van de ordinale rangordening wordt uitgedrukt in rangtelwoorden (1e: A; 2e: B; 3e: ...) of door de vergelijking $A > B > C \dots$. De gewogen rangordening tracht echter aan elke aktor een waarde toe te kennen, uitgedrukt in hoofdtelwoorden (1e: A = 30; 2e: B = 15; 3e: C = 10; 4e: D = 6); of onder de vorm van volgende vergelijking: $A = 2B = 3C = 5D = \dots$

Heel wat auteurs, inzonderheid degenen die de kleine staten bestuderen, beperken er zich echter toe een aantal categorieën van staten

(supermogendheden, middelgrote staten, kleine staten, ministaatjes...) af te lijnen, en de staten in te delen in deze categorieën.

De bepaling van deze categorieën kan op twee wijzen gebeuren: door het a priori vaststellen van bepaalde criteria (vb. Vellut, 1967) ofwel door het a posteriori vaststellen van concentraties rond bepaalde waarden in een (gewogen) rangorde-schaal (vb. Taylor, 1971).

Terloops weze aangestipt dat een aantal auteurs zich verzetten tegen de matematische aflijning van dergelijke categorieën (vb. De Raeymaeker, 1970; Rothstein, 1968).

II. De operationalisaties

1. *De uitgeoefende macht*

Op het stuk van de kwantifikatie van de uitgeoefende macht staat de politieke wetenschap blijkbaar nog in haar kinderschoenen. Voor zover bekend werd tot op heden nog geen enkele systematische poging ondernomen om op basis van het begrip « uitgeoefende macht » een rangorde of stratifikatie van de staten op te stellen.

Deze werkwijze zou erop neer komen dat, uit de (historische) analyse van een aantal konfliktsituaties, een reeks van vergelijkingen zou gedis-tilleerd worden, die, na herleiding, voor elke staat een waarde opleveren, en alzo tot een rangorde of stratifikatie leiden.

De moeilijkheden die hiervoor rijzen zijn echter veelvuldig. In de eerste plaats zou hiervoor een grondige en uitgebreide historische analyse van een groot aantal konfliktsituaties uit de internationale betrekkingen nodig zijn. Men zal er zich voor hoeden alleen manifeste conflicten onder de loep te nemen; latente conflicten, economische en psychologische oorlogsvoering bijvoorbeeld zijn minstens even reëel en belangrijk als openlijke militaire conflicten.

De beperktheid van de informatie speelt hier al een belangrijke (remmende) rol. Bovendien zijn een aantal machtsrelaties structureel ingebouwd in de betrekkingen tussen staten, en worden de opties, genomen door de verschillende landen, reeds van te voren beperkt door de mogelijkheden die te hunner beschikking staan (anticiperende reacties). Tenslotte dient ook rekening gehouden te worden met de waarden die op het spel staan voor de in het conflict betrokken staten, en de kosten die de machtsuitoefening met zich brengt (= consumptie van de machts-middelen).

Enkele van de interessante theoretische benaderingen zijn: Baldwin (1971 en 1971 *bis*), Dahl (1957 en 1968), Harsanyi (1962), McClelland (1966), Riker (1964) en Rosen (1972).

2. De internationale status

De internationale status in het algemeen werd gedefinieerd als de macht die aan een land toegeschreven wordt door één of andere populatie. Het begrip wordt dan verder opgesplitst in erkende macht en prestige, al naargelang de populatie in kwestie bestaat uit de nationale elites of uit bredere bevolkingslagen.

De *erkende macht* wordt meestal geoperationaliseerd door bepaalde formele uitingen van de toegeschreven macht, ofschoon in principe een enquêtematige benadering niet kan uitgesloten worden.

De klassieke vorm van deze operationalisatie berust op het meten van de omvang van de tussen de staten onderling uitgebouwde diplomatieke communicatiekanalen. Het gewicht van de naar een land toegezonden diplomatieke korpsen wordt opgevat als zijnde een goede weergave — een indikator — van het belang dat door de verschillende nationale overheden wordt toegeschreven aan het land in kwestie. Het belangrijkste, en meest omvangrijke werk op dit vlak is wel dat van Singer & Small (7). De erkende macht wordt door deze auteurs gelijk gesteld aan de gewogen sommatie (8) van het aantal diplomaten door een land ontvangen. Een gelijkaardige werkwijze kunnen we o.a. terugvinden bij David Vital (1967, p. 15 e.v.) en Maurice East (1970 *bis* en 1972). In dezelfde richting gaat ook Brams (1968; 1969; Alger & Brams, 1967) die, naar analogie met een stelling uit de sociologische theorie over groepsdynamika (9) zal stellen: « A nation has influence over other nations to the extent it receives rather than sends visits to them » (Brams, 1969, p. 584) : de macht der staten korreleert positief met het aantal ontvangen, en negatief met het aantal afgelegde staatsbezoeken. Konkreet wordt de erkende macht dan gemeten door het verschil van het aantal bezoeken, afgelegd door vreemde regeringsverantwoordelijken aan de nationale politieke top, en het aantal bezoeken dat deze top bracht aan politieke leiders in het buitenland. Ook andere indicatoren zouden hier in overweging kunnen genomen worden ; vb. afgesloten bilaterale akkoorden, enz...

In de twee vorige operationalisaties ging de erkenning telkens uit van de *afzonderlijke* nationale overheden. In een aantal gevallen wordt echter

(7) SINGER en SMALL (1966 en 1969), zie ook : WALLACE & SINGER (1970).

(8) Een ambassadeur krijgt 3 punten toegewezen ; een minister, minister-resident of een gezant : 2 punten ; een zaakgelastigde één punt.

(9) Nl. de positieve korrelatie tussen de status van een persoon (in een kleine groep) en de kommunikatie die hij ontvangt van de andere groepsleden, en de negatieve korrelatie met de uitgezonden kommunikatie. *The greater a persons influence over other persons in small groups (...), the higher the proportion of communication he receives rather than sends to them* » (BRAMS, 1969, p. 584).

uitgegaan van de erkenning door het internationale systeem, of één of meerdere subsystemen, bij monde van bepaalde internationale organisaties.

Zo zullen vb. Vellut (1967), en aansluitend daarbij, Väyrynen (1970), het veto-recht in de UNO-Veiligheidsraad in aanmerking nemen.

Andere indicatoren zouden kunnen zijn: lidmaatschap in bepaalde internationale organisaties, omvang van de bijdrage in, en deelname aan de activiteiten van deze organisaties, ... (vb. Goldstein & Goldstein, 1968).

Hierbij kan nochtans de vraag gesteld worden in hoeverre deze gegevens inderdaad betrekking hebben op een van het internationale systeem uitgaande erkenning. Vloeien zij vaak niet eerder voort uit de eigen wil van het land in kwestie dan wel uit de erkenning van de macht door andere landen? Lidmaatschap in internationale organisaties slaat, zeker in bepaalde gevallen, veeleer op machtsvorming en op betrokkenheid in het internationaal gebeuren, dan wel op uitingen van de erkenning van een bestaande machtspositie.

De operationalisatie van het begrip *prestige* verloopt echter zonder veel moeilijkheden. De discussies die kunnen rijzen hebben praktisch uitsluitend betrekking op de aangewende steekproeftechnieken en op de statistische verwerking van de gegevens.

De moeilijkheden duiken pas op wanneer de onderzoekers verder gaan dan het zuiver registreren van de opinies van hun populatie.

Zo trachten Alcock & Newcombe (1970) de resultaten van hun eigen enquête, en van deze van Schwartzman en Araujo (1966; enkel m.b.t. 20 Latijns-Amerikaanse landen) uit te drukken in een formule die elementen van de potentiële macht bevat (10). Deze verwerking leidt tot de konklusie dat « Perceived national power is some function of GNP or military expenditure (...) if none of the nations has been at war recently, but is some function of military expenditure alone, if warring nations are included in the rating » (11).

Ook Shimbori (1963) tracht zijn bevindingen verder te analyseren en konkludeert dat de door zijn populatie in overweging genomen elementen (« determinanten ») zich in belangrijkheid als volgt verhouden (12):

(10) NI. BNP/hoofd, bevolking, oppervlakte, oppervlakte/hoofd.

(11) ALCOCK & NEWCOMBE (1970), p. 342.

Iets nauwkeuriger en wiskundig uitgedrukt komen zij tot volgende formules:

$$\begin{aligned} \text{Power} &= -16,1 + 0,69 \text{ bevolking} + 0,49 \text{ BNP/hoofd} + 0,8 \text{ oppervlakte/hoofd}; \\ &= -8,85 + 0,65 \text{ bevolking} + 0,47 \text{ BNP/hoofd}; \\ &= -9,4 - 0,09 \text{ bevolking} + 0,93 \text{ BNP}. \end{aligned}$$

(12) Voor de selectie en de bepaling van deze determinanten, zie SHIMBORI (1961).

— ekonomie : 7
— politiek (intern) : 5
— internationale betrekkingen : 5
— kultuur : 5
— nationale rijkdommen : 4
— nationaal karakter : 4
— militaire macht 4
— « attitude » : 2

Net als bij de onderzoeken naar de erkende macht, doet men hier de indruk op alsof aan de grondslag van deze enquêtes, onuitgeschreven en mogelijk onbewust, de veronderstelling ligt dat deze notie uiteindelijk gelijk te stellen is aan de macht der staten tout court. De vorm waarin sommige resultaten gegoten worden maakt de verleiding soms nog groter (13).

In zoverre deze suggesties betrekking hebben op de erkende macht zijn ze niet geheel van gegrondheid ontbloot, temeer daar zich in de internationale betrekkingen een evolutie schijnt voor te doen om de conflicten tussen staten, voorzeker tussen grootmachten, eerder op het diplomatieke dan wel op het militaire slagveld uit te vechten.

Nochtans moet ernstig voorbehoud gemaakt worden tegen het gelijkstellen van de macht (uitgeoefende en potentiële) van een staat met zijn erkende macht. In de eerste plaats slaan de gehanteerde indicatoren (van de erkende macht) tevens op de graad van betrokkenheid van de landen op het internationale systeem. Bovendien bestaat er in de praktijk af en toe wel enig verschil tussen de *feitelijk* erkende macht, en de *formeel* erkende macht. Als voorbeeld kan hier best gewezen worden op de diplomatieke situatie waarin de volksrepubliek China zich tot voor kort bevond. Naast elementen van het diplomatieke steekspel kan in een dergelijk geval ook nog de inertie van de formele politieke structuren een rol spelen. Het blijft dus zinnig het onderscheid tussen erkende macht en macht tout court (of potentiële of feitelijke macht) te handhaven. Het zelfde geldt voor de neiging om prestige gelijk te stellen aan macht. Wat « men » denkt de macht van de staten te zijn komt niet noodzakelijk overeen met de werkelijkheid.

Aan het begrip internationale status zijn dus reeds enkele bevredigende operationalisaties gekoppeld, ofschoon het niet onzinnig zou zijn enkele nog niet betreden domeinen verder te exploreren: het toepassen en

(13) Zie vl. de wiskundige ekwaties van ALCOCK & NEWCOMBE (1970) in voetnoot (11).

uittesten van enquêtetechieken bij de erkende macht, en van eerder formele indicatoren bij het prestige.

De potentiële macht

Het domein van de potentiële macht blijkt tot nu toe wel het meest betreden te zijn. De hierna vermelde onderzoeken zijn 16 in getal, doch deze lijst is verre van volledig. In zowat ieder dagblad of tijdschrift dat zich respekteert op het vlak van de internationale politiek verschijnt al wel eens een BNP-statistiek of een vergelijking van militaire capaciteiten om het machtsverschil tussen staten aan te duiden. Het spreekt dat al deze dingen onmogelijk kunnen opgenomen worden. Wij zijn echter wel de overtuiging toegedaan dat de meeste geldige alternatieven in deze lijst terug te vinden zijn.

Het indiceren van de macht der staten langs het begrip potentiële macht berust op het kwantificeren van een aantal *determinanten* van de nationale macht. Men kan immers een hele reeks veranderlijken opsommen die alle de nationale macht beïnvloeden : oppervlakte, bodemgesteldheid, ligging, omvang en technische bekwaamheid van de bevolking, voedselproductie, industrialisatiegraad, aantal manschappen in militaire dienst, kwaliteit van de legeropleiding en van het militair materieel.

Elk van deze gegevens kan fungeren als onafhankelijk veranderlijke in een vergelijking waarin de (potentiële) macht van een staat als afhankelijk variabele staat : « een toename van X (bv. totale bevolking) van een staat, alle andere factoren gelijk blijvend, zal een toename van de (potentiële) macht van die staat tot gevolg hebben ». In geval nu de *ganse* reeks van determinanten in een dergelijke vergelijking kan opgenomen worden, en tevens bepaald kan worden hoe groot de invloed is van elke determinant afzonderlijk, dan beschikken we over een ideaal instrument om de potentiële macht te meten. Het gebrek aan experimentele situaties in de politieke wetenschappen sluit evenwel deze tweede vereiste praktisch uit. Bovendien lijkt het een onvoltoobare taak *al* deze determinanten op te sporen ; en zelfs indien dit mogelijk was, zou de formule zo uitgebreid worden, dat de praktische bruikbaarheid ervan tot nul herleid zou worden.

Vandaar dat een nieuw concept ingeschakeld wordt, nl. *de elementen van de nationale macht*.

Dit concept houdt uiteindelijk een herleiding van al deze vergelijkingen naat een hoger abstraktieniveau in ; i.p.v. te stellen dat een hogere landbouwproductie, een hogere relatieve welvaart, een betere kwaliteit van de productie, een hogere industrialisatiegraad... een vermeerdering van de nationale macht met zich brengt, zal in dit geval geponeerd

worden dat de potentiële macht positief korreleert met de waarde van de nationale productie. De verschillende determinanten worden aldus gehergroepeerd en veralgemeend.

De meeste « grote theoretici » van de internationale betrekkingen hebben trouwens dit begrip « elementen van de nationale macht » in hun werk opgenomen. Waar ogenschijnlijk vrij weinig consensus bestaat over de concrete inhoud van het concept, toch blijkt bij nader toezien dat deze verschillen in hoofdzaak te wijten zijn aan een verschillende klassifikatie van de determinanten.

Vooraleer hier verder op in te gaan, is het zinnig even de betekenis van het begrip potentiële macht opnieuw duidelijk te stellen.

De potentiële macht werd hoger reeds duidelijk onderscheiden van de feitelijke of uitgeoefende macht. Het is immers niet voldoende te weten over welke mogelijkheden een staat *kan* beschikken om te kunnen besluiten welke macht hij *zal* uitoefenen. De mogelijkheden dienen inderdaad aangewend, geaktualiseerd te worden. Dit gebeurt door het beleid.

Anderzijds mag het belang van de notie potentiële macht evenmin onderschat worden: « It is not so much what Wilson or Hitler *did* which affects history, but rather what they *could*... Great opportunities breed great men », schrijft Davis (1954, p. 206). De potentiële macht bepaalt inderdaad de grenzen waarbinnen een staat kan ageren.

Tabel II geeft dan een schematisch overzicht van de indiceringen van de potentiële macht. De indicatoren worden geklasseerd in vijf categorieën, de vijf « elementen van de nationale macht »:

1. *Natuurlijke rijkdommen*: hieronder werden geklasseerd: alle demografische en geografische elementen: bv. totale bevolking, bevolkingsstructuur, oppervlakte, ligging, klimaat, vruchtbaarheid van de bodem, rijkdommen aan mineralen, grondstoffen, energiebronnen...

2. *Ekonomie*: algemene economische ontwikkeling, of de ontwikkeling van afzonderlijke sectoren, in- en uitvoer, handelsbalans, muntsterkte...

3. *Technologie*: in het algemeen gedefinieerd als de mogelijkheden die (de bevolking van) een land heeft om de gestelde problemen adequaat en snel op te lossen; hierbij worden dan o.m. ondergebracht: algemeen ontwikkelings- en scholingspeil van de bevolking, produktiviteit, wetenschappelijk onderzoek...

4. *Interne politieke kohesie en stabiliteit*: politieke stabiliteit, nationale eenheid, nationale moraal, solidariteit van de burgers, nationaal karakter, aan- of afwezigheid van scherpe tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen, integratie van de verschillende sociale geledingen van de maatschappij...

5. *Militaire macht*.

TABEL II
De indiceringen van de potentiële macht*

	Aantal indik.	Verwerkings- wijze (**)		Aard van de indika- toren (***)	Natuurlijke Rijkdommen	Economie	Techno- logie	Politieke Kohesie	Militaire Macht	Andere
Brzezinski	1	ED	RC	EN			— Aantal com- puters			
Knorr	1	ED	RC	EN					— Wapenproductie	
Barrera	1	ED	EC	EN		— BNP				
Davis	1	ED	EC	EN		— BNP				
Organski	1	ED	RC	EN		— BNP/hoofd				
Kahn	1	ED	EC	EN		— BNP				
Fucks	3	ED	RC	EN	— Bevolking	— Energie- en staalproductie				
East	3	MD/ED	S/RC	ENX		— BNP			— Defensie-budget	— aantal ontvangen ambassades

(*) Brzezinski (1970) stipt slechts terloops deze indikator aan; Knorr (1956); Barrera & Has (1969); Davis (1954); Organski (1961, 1961-bis, 1968 en 1968-bis); Kahn & Wiener (1967); Fucks (1966); East (1970 en 1970-bis); Taylor (1971); Vellut (1967) en Väyrynen (1970); Weede (1970); Wallace (1971); Schmitter (1969); Singer, Bremer & Stuckey (1972); Goldstein & Goldstein (1968) en German (1960).

(**) Verwerkingswijze:

1e kolom: ED-MD: ED = Eëndimensionele formule, d.w.z., een formule herleidt de verschillende in aanmerking genomen cijfers tot één score de potentiële macht voorstellend.

MD = Multidimensioneel, d.w.z. dat de verschillende gegevens niet tot één waarde geïntegreerd worden; de potentiële macht wordt aldus voorgesteld door een aantal van elkaar losstaande scores op verschillende assen of dimensies.

2e kolom: R = Rangorde RC = Rangorde, gewogen. S = Stratifikatie.

(***) Aard van de indicatoren. EN = enkel endogene indicatoren. ENX = zowel endogene als exogene indicatoren.

	Aantal indik.	Verwerkings- wijze (**)		Aard van de indika- toren (***)	Natuurlijke Rijkdommen	Ekonomie	Techno- logie	Politieke Kohesie	Militaire Macht	Andere
Taylor	3	ED	S	EN	— Bevolking — Oppervlakte	— BNP				
Vellut	4	—	S	ENX	— Bevolking	— BNP			— Manschappen	— Vetorecht UNO- Veilig- heidsraad
Weede	4	ED	RC	EN	— Oppervlakte — Bevolking				— Defensie-budget — Nukl. milit. macht	
Wallace	5	MD	—	EN	— Bevolking — Stedelijke bevolking	— Ijzer- en staal- productie			— Defensie-budget — Manschappen	
Schmitter	9	MD	—	EN	— Oppervlakte — Bevolking	— BNP — BNP/hoofd — Industr. prod. als % BNP — Jaarl. inflatie (inverse) — Groeiritme BNP		— Over- heids- budget als % BNP	— Manschappen	
Singer	6	ED	RC	EN	— Bevolking — Stedelijke bevolking	— Ijzer- en staalproductie — Energie- konsumptie			— Defensie-budget — Manschappen	

	Aantal indik.	Verwerkings- wijze (**)	Aard van de indika- toren (***)	Natuurlijke Rijkdommen	Economie	Techno- logie	Politieke Kohesie	Militaire Macht	Andere	
Goldstein	15	ED	RG	ENX	<ul style="list-style-type: none"> — Bevolking 	<ul style="list-style-type: none"> — BNP — Bruto kapi- taalsvorming — BNP/hootd — Buitenlandse hulp (+ of —) — Buitenlandse handel — Buitenlandse handel als % BNP — Handelsbalans — Diversifikatie export 		<ul style="list-style-type: none"> — Defensie-budget als % BNP — Defensie-budget — Manschappen — Nukl. mil. macht — Lidmaatschap R.D.O.'s — Bilaterale mil. akkoorden 		
German	19	ED	RG	ENX	<ul style="list-style-type: none"> — Oppervlakte — Bevolkings- dichtheid — Spoorweg- dichtheid — Zelf- voorziening in olie — Zelf- voorziening in mineralen 	<ul style="list-style-type: none"> — Industrie- arbeiders — Staalproductie — Steenkool- productie — Ligniet- productie — Olie- productie — Hydro-elekt. productie — Zelfvoorziening in staal — Zelfvoorziening in machines 	<ul style="list-style-type: none"> — Ener- gie- kon- sumptie 	<ul style="list-style-type: none"> — Moraal — Geleide ekono- mie 	<ul style="list-style-type: none"> — Manschappen — Nukl. mil. macht 	

Deze vijf elementen werden geselecteerd op basis van een analyse van de door een 25-tal theoretische auteurs weerhouden elementen. Naast aanduidingen over het aantal gebezigde indicatoren (schommelend van 1 tot 19) en de beschrijving van deze indicatoren, ingedeeld volgens de hoger vermelde klassifikatie, bevat deze tabel 2 ook gegevens over de aard van de indicatoren (endogeen - exogeen); bovendien wordt weergegeven of de operationalisatie een stratifikatie of een (al dan niet gewogen) rangordening oplevert; tenslotte vindt men er ook in terug of de auteurs die meerdere indices weerhielden erin slaagden deze tot één geheel te integreren of niet (resp. ééndimensionele of multidimensionele schaal).

TABEL III
De elementen van de nationale macht
De indiceringen* **

	A	B	C	D	E	Totaal
Brzezinski			×			1
Knorr					×	1
Barrera		×				1
Davis		×				1
Organski		×				1
Kahn		×				1
Fucks	×	×				2
East		×			×	2
Taylor	×	×				2
Vellut	×	×			×	3
Weede	×				×	2
Wallace	×	×			×	3
Schmitter	×	×		×	×	4
Singer	×	×			×	4
Goldstein	×	×			×	3
German	×	×	×	×	×	5
TOTAAL	9	13	2	2	9	35
TOTAAL %	25,72 %	37,14 %	5,71 %	5,71 %	25,72 %	100,00 %

(*) A = natuurlijke rijkdommen

B = economie

C = technologie

D = politieke kohesie

E = militaire macht.

(**) Werden met een kruisje aangeduid: de auteurs die voor het element in kwestie één of meer indicatoren weerhielden.

Uit deze tabel II blijkt reeds het grote gewicht dat in deze operationalisaties wordt toegekend aan het element economie: we noteren in het totaal 32 economische indicatoren tegen slechts 18 i.v.m. militaire macht, 15 over de natuurlijke rijkdommen en slechts twee m.b.t. het technologisch potentieel en de interne politieke kohesie.

TABEL IV
De elementen van de nationale macht
De « teoretici »* **

	A	B	C	D	E	Andere
Aron	x	x	x	x	x	
Berle		x		x	x	
Carr	x	x		x	x	
De Grazia	x		x	x	x	Diplomatie
De Madariaga		x	x	x	x	
Fischer	x	x	x			
Fucks	x	x			x	
Gulick	x	x	x	x		
Haas	x	x	x	x	x	Propaganda
Hartmann	x	x		x	x	
Knorr	x	x		x	x	
Legg	x	x	x	x	x	
Lerche	x	x	x		x	
Merle	x	x		x		
Morgenthau	x	x	x	x	x	Diplomatie
Organski	x	x		x		
Padelford	x	x		x		
Palmer	x		x	x	x	Diplomatie en propaganda
Scharzenberger	x	x		x	x	Diplomatie
Spiegel	x	x	x	x	x	
Sprout	x	x	x	x	x	Internationale politieke situatie
Spykman	x	x	x	x	x	
Steinmetz	x	x		x		Prestige
Stoessinger	x			x		
Strausz-Hupé	x	x	x		x	
TOTAAL	23	22	14	21	18	TOTAAL = 98
TOTAAL %	23,47	22,45	14,28	21,43	18,37	

(*) Aron (1962), vooral pp. 58-80; Berle (1969), vooral pp. 412-418; Carr (1946), vooral pp. 102-418; De Grazia & Stevenson (1966), vooral pp. 123-132; De Madariaga (1952); Fischer (1939); Fucks (1966); Gulick (1948); Haas & Whiting (1956), vooral pp. 81-134; Hartmann (1968), vooral pp. 41-65; Knorr (1956); Legg & Morison (1971), vooral pp. 96-132; Lerche & Said (1963), vooral pp. 58-68; Merle (1963) (1970), vooral resp. pp. 106-145 en 119-169; Morgenthau (1950) (1968), vooral resp. pp. 80-108 en pp. 106-144; Organski (1961) (1968) (1968-bis); Organski & Organski (1961); Padelford & Lincoln (1957), vooral pp. 61-191; Palmer & Perkins (1957), vooral pp. 35 e.v.; Schwarzenberger (1951); Spiegel (1972); Sprout & Sprout (1951) (1962); Spykman (1942), vooral pp. 11-40; Steinmetz (1929); Stoessinger (1961); Strausz-Hupé (1951); Strausz-Hupé & Possony (1950) vooral pp. 40-143.

(**) Werden met een kruisje aangeduid: die auteurs die het element in kwestie geheel of ten dele, min of meer expliciet aanhalen als zijnde een element van de nationale macht der staten. Uitbreider terug te vinden in Tegenbos (1972), pp. 95-123.

Tabel III is de samenvatting van de vorige tabel, en geeft aan op welke elementen de door de auteurs weerhouden indicatoren betrekking hebben. Deze tabel toont nogmaals het grote gewicht dat aan het element economie wordt toegekend: van de 16 aangehaalde indiceringen bevatten er 13 indicatoren m.b.t. de economische en 9 m.b.t. de militaire macht; 9 halen ook de natuurlijke rijkdommen aan, terwijl er slechts 2 technologie en politieke kohesie vermelden.

Om de vergelijking met de theorie terzake te kunnen maken, selecteerden we, eerder toevallig, een 25-tal van de bekende theoretische auteurs van de internationale betrekkingen, en brachten hun visie op de « elementen van de nationale macht » onder in tabel IV. Hier blijkt dan dat het aantal vermeldingen bij deze « theoretici » min of meer gelijkmatig verspreid is over de vijf elementen (14).

De laatste tabel laat ons dan toe de vergelijking te trekken tussen het belang dat gehecht wordt aan de verschillende elementen in de theoretische werken en in de indiceringen. Tabel V toont duidelijk aan

TABEL V
De elementen van de nationale macht
Vergelijking tussen de theoretische werken en de indiceringen*

	A	B	C	D	E	
Teorie %	23,47	22,45	14,28	21,43	18,37	100,00
Indiceringen %	25,72	37,14	5,71	5,71	25,72	100,00

(* De cijfers zijn de percentages uit de tabellen III en IV.

dat in de indiceringen de elementen economie en militaire macht duidelijk overgewaardeerd worden in vergelijking met de appreciatie van de theoretische auteurs. De natuurlijke rijkdommen worden door beide groepen ongeveer gelijk geëvalueerd, terwijl technologie en politieke kohesie in de indiceringen praktisch niet vermeld worden.

De verklaring hiervan ligt voor de hand: de onderwaardering van technologie en politieke kohesie hangt duidelijk samen met de moeilijkheden om deze elementen te operationaliseren, en met de directe beschikbaarheid van bruikbaar cijfermateriaal.

In heel wat indiceringen wordt overigens slechts één element, of slechts een zeer beperkt aantal elementen weerhouden; dit is niet alleen flagrant in tegenspraak met de theorie, doch is tevens onverzoenbaar

(14) Enkel het element technologie wordt minder vermeld doch dit is dan meestal impliciet vervat in de elementen economie en militaire macht.

met de complexiteit van het begrip potentiële macht, zoals hoger geschetst. De potentiële macht van een staat zonder meer gelijk stellen met het BNP getuigt niet van zin voor precisie en nuancering; het is tevens een typisch voorbeeld van het « ekonomisme » van de huidige post-keynesiaanse samenleving. Bij het uitkiezen van de konkrete indicatoren houdt men bovendien weinig rekening met de theorie terzake, zich eerder basierend op het direkt voorhanden zijn van bepaalde cijfers, dan wel op een teoretische verantwoording om precies deze cijferreeksen te weerhouden.

We kunnen dan ook besluiten dat de visie van de verschillende teoretische auteurs in de indiceringen slechts matig gerespekteerd wordt.

Een tweede reeks problemen houdt verband met de verwerking van de cijfergegevens. Dit probleem stelt zich uiteraard niet voor de auteurs die slechts één indikator weerhouden.

In sommige indiceringen wordt het standpunt verdedigd dat de verschillende cijferreeksen die in aanmerking genomen worden niet met elkaar kunnen vergeleken worden, en wordt het probleem dus ontweken. Men weerhoudt wel meerdere indicatoren, doch komt er niet toe een formule op te stellen ten einde een ééndimensioneel resultaat te bekomen. Men houdt zich aan de zgn. shotgun-approach (cfr. Wallace, 1971), het naast mekaar plaatsen van een aantal relevante cijferreeksen, waaruit dan ruwe konklusies kunnen getrokken worden.

Deze shotgun-approach laat eventueel wel toe een stratifikatie op te stellen; Vellut (1967) zal zo zijn categorieën definiëren:

- « great power » : bevolking : meer dan 100 miljoen
 - BNP : meer dan 2.500 miljoen \$
 - manschappen in militaire dienst : meer dan 300.000
- « medium power » : bevolking : 50-100 miljoen
 - BNP : 10.000 - 25.000 miljoen \$
 - enz...

Slechts een beperkt aantal auteurs bereikt een rangordening op basis van meerdere indicatoren. Het blijkt evenwel dat de verwerking van de cijfers vaak eerder onbewust en alleszins weinig systematisch gebeurt; het beste voorbeeld hiervan is wel de indicering van German (1960): zijn formule lijkt eerder een ongeordende opeenstapeling van verschillende indicatoren, waarbij hij op een vrij willekeurige manier een weging aanbrengt; zo vermeldt zijn formule o.m.:

$$\frac{\text{aktieve bevolk.}}{1.000.000} + \frac{\text{oppervlakte (km}^2\text{)}}{1.000} + \frac{\text{industriearb.}}{200.000} + \frac{\text{militair person.}}{100.000}$$

Slechts enkele auteurs (Fucks, 1966 ; Singer, Bremer en Stuckley, 1972 en Tegenbos, 1972) zullen een systematische verwerkingswijze aanwenden : in deze werken zal elke cijferreeks gereduceerd worden tot een uniforme schaal (hoogst voorkomende waarde = 100, of totaal van de waarden = 100), zodanig dat aan de verschillende elementen een gelijk gewicht kan toegekend worden.

Dit alles doet ons besluiten dat de tot nu toe uitgewerkte indiceringen van de potentiële macht niet bevredigen. Over gans de lijn ontbreekt vooral een voldoende band met de in ruime mate aanwezige theorie. De selectie van de indicatoren gebeurt haast lukraak ; de weerhouden indicatoren en elementen zijn meestal te weinig in aantal, en te eenzijdig gekozen. Bovendien beantwoordt de verwerking van de cijfergegevens, en de weging van de verschillende elementen en indicatoren, over het algemeen niet aan enige systematiek.

Om de nationale macht der staten te operationaliseren zijn dus drie benaderingswijzen voorhanden : 1° de macht zoals deze empirisch kan vastgesteld worden in een reeks konfliktsituaties (*uitgeoefende macht*) ; 2° de macht zoals ze gepercipieerd wordt door bepaalde groepen (*erkende macht* en *prestige*, en 3° de macht zoals ze kan afgeleid worden uit de machtsbases en de machtsmiddelen waarover de staten kunnen beschikken (*potentiële macht*).

De noties erkende macht en prestige werden reeds tot op een min of meer bevredigende hoogte geoperationaliseerd, doch lijken iets minder significant. Het begrip uitgeoefende macht blijft (voorlopig) erg moeilijk hanteerbaar : te veel praktische en theoretische problemen staan een adekwate kwantifikatie in de weg.

De notie potentiële macht blijkt nochtans veruit de meest interessante benadering te zijn om een kwantificering van de macht door te voeren. Er is voldoende theoretische achtergrond aanwezig ; cijfergegevens zijn tot op een bevredigende hoogte beschikbaar, zelfs tot een goed eind terug in de geschiedenis (vb. Banks, 1971), en dit onder een dergelijke vorm dat precisie en gevoeligheid voor schommelingen in de tijd mogelijk worden.

Kwantificeren in de politieke wetenschap is een moeilijke maar noodzakelijke opdracht. Verschillende recente studies (vb. Russet, 1972) wijzen echter op de waarde van het operationeel onderzoek om de politieke wetenschap tot een systematische en inductieve wetenschap te maken, met een eigen karakter. De mogelijkheden hiertoe groeien meer en meer, naarmate meer systematisch verzamelde gegevens beschikbaar zijn (vb. Banks, 1971 ; Taylor, 1972...). Ervaringen en bevruchtende ideeën kunnen opgedaan worden uit andere takken van de sociale wetenschappen,

bv. uit de sociologie en de aldaar verrichte metingen van macht in kleine groepen of « communities » (vb. Mulder, 1972 ; Ehrlich, 1961 ; D'Antonio en Erickson, 1962). Voor de kwantificering van het centrale begrip uit de internationale betrekkingen nl. de nationale macht der staten, zouden dan ook de nodige aandacht en middelen vrij gemaakt moeten worden.

Summary.

Though the central concept in International Relations, not so much importance was yet attached to the operationalisation of national power.

In his overview, the author distinguishes three conceptual approaches :

1° exercised power (empirically observed, post facto); 2° status (what people think the power of a nation is); 3° potential power (indirect measure, operationalising the « elements of national power »).

An operationalisation of exercised power is not yet available because of grave theoretical and practical difficulties. Indices of status are elaborated but the relevance of this concept seems to be low.

Potential power, the most interesting approach is often elaborated ; the present-day operationalisations however don't correspond to what the « great theoretici » wrote about « the elements of national power ». In most cases only one or a few indicators are included ; most operationalisations don't deliver a rank ordering but only a stratification...

The author concludes research attention should be attached to the operationalisation of power, especially potential power.

Bibliografie.

- ALCOCK Norman Z. and NEWCOMBE Alan G. « The perception of national power », in : *Journal of Conflict Resolution*, 1970, pp. 335-343.
- ALGER Chadwick and BRAMS Steven. « Patterns of representation in national capitals and intergovernmental organisations », in : *World Politics*, 1967, pp. 646-663.
- ARON Raymond. *Paix et guerre entre les nations*, Calman-Lévy, Paris, 1962.
- ASH Maurice. « An analysis of power, with special reference to International Politics », in : *World Politics*, 1951, pp. 218-237 ; ook in : ROSENAU (1961), pp. 334-342.
- BACHRACH Peter and BARATZ Merton S. « Decisions and non-decisions : an analytical framework », in : *American Political Science Review*, 1963, pp. 632-642.
- BACHRACH Peter and BARATZ Merton S. « The two faces of power », in : *American Political Science Review*, 1962, pp. 947-952.
- BALDWIN David A. « The costs of power », in : *Journal of Conflict Resolution*, 1971, pp. 145-155.

- BALDWIN David A. « Inter-nation influence revisited », in : *Journal of Conflict Resolution*, 1971 bis, pp. 471-486.
- BALDWIN David A. « Money and power », in : *Journal of Politics*, 1971 ter, pp. 578-614.
- BALDWIN David A. « The power of positive sanctions », in *World Politics*, 1971 quater, pp. 19-38.
- BANFIELD E.C. *Political Influence*. New York, Free Press, 1961.
- BANKS Arthur S. *Cross-polity time-series data*, Cambridge (Mass.), MIT-press, 1972.
- BARRERA Mario and HAAS B. Ernst. « The operationalisation of some variables related to regional integration », in : *International Organization*, 1969, pp. 150-160.
- BARRET, Carrol and NEWCOMBE Hanna. « Weighted voting in the UN », in : *Peace Research Reviews*, 1968, n^r 2.
- BELL R., EDWARDS D.W. and WAGNER R.H. *Political power, a reader in theory and research*, New York, Free Press, 1969.
- BERGER Morroe, ABEL Theodoor and PAGE Charles H. *Freedom and control in modern society*, New York, D. Van Nostrand, 1954.
- BERLE Adolph A. *Power*, New York, Harcourt, Brace and World, 1969.
- BOBROW Davis. *International relations : new approaches*, New York — Londen, Free Press — Collier Macmillan, 1972.
- BJØL Erling. « The power of the weak », in : *Cooperation and Conflict*, 1968, pp. 157-168.
- BRAMS Steven. « Measuring the concentration of power in political systems », in : *American Political Science Review*, 1968, pp. 461-475.
- BRAMS Steven. « The structure of influence relationships in the international system », in : ROSENAU (1969), pp. 584-599.
- BRZEZINSKI Zbigniew. « America and Europa », in : *Foreign Affairs*, 1970, pp. 11-30.
- CARR Edward Hallet. *The twenty years' crises*, London, Macmillan, 1946.
- CARTWRIGHT Dorwin (ed.). *Studies in social power*, Ann Arbor, Institute of Social research, 1959.
- CHATTERJEE Partha. « The classical balance of power theory », in : *Journal of Peace Research*, 1972, pp. 51-61.
- CLAUDE Inis L., jr. *Power and international relations*, New York, Random House, 1962.
- COPLIN William D. *Introduction to international politics ; a theoretical review*, Chicago, Markham, 1971.
- DAHL Robert A. « The concept of power », in : *Behavioral Science*, 1957, pp. 201-215.
- DAHL Robert A. « Power », in : *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1968, vol. 12, pp. 405-415.
- D'ANTONIO William V. and ERICKSON Eugene C. « The reputational technique as a measure of community power », in : *American Sociological Review*, 1962, pp. 362-376.
- DAVIS Kingsley. « The demographic foundations of national power », in : BERGER (1954), pp. 206-242.
- DE GARZIA Alfred and STEVENSON Thomas H. *World Politics, a study of international relations*, New York, Barnes and Noble, 1966.
- DE MADARIAGA Salvador. « The fundamentals of national power », in : HART-MANN (1952), pp. 40-44.

- DE RAEYMAEKER Omer. « De betekenis van de alliantie-oplossing voor de kleine staten », in: *XX: Defensiepolitiek van de kleine mogendheden*, 100-jarig bestaan van de Krijgsschool, Brussel, 28-29 september 1970, blz. 128-166; zie ook:
- DE RAEYMAEKER Omer. « Signification de l'appartenance à une alliance pour les petits pays », in: *Chronique de politique étrangère*, 1971, pp. 3-35.
- DERRIENNEC Jean-Pierre. « Relations interétatiques inégales et conflits », in: *Revue Française de Science Politique*, 1969, pp. 848-861.
- DEUTSCH Karl W. « On the concept of politics and power », in: *ROSENAU* (1969), pp. 255-260.
- DEWACHTER Wilfried. « De machtshierarchie in het Belgisch politiek bestel », in: *Res Publica*, 1967, blz. 533-549.
- DOUGHERTY James E. and PFALTZGRAFF Robert L., jr. *Contending theories of international relations*, Philadelphia, J.B. Lippincott, 1971.
- DUFF Ernest A. and MACCAMPANT John F. « Measuring social and political requirements for system stability in Latin America », in: *American Political Science Review*, 1968, pp. 1125-1143.
- DUNNER Joseph (ed.). *Dictionary of political science*, New York, Philosophical Library, 1964.
- EAST Maurice A. « Rank-dependent interaction and mobility: two aspects of international stratification », in: ISART W.I. and WOLPERT J. *Peace Research Society Papers*, vol. XIV, 1970 (The Ann Arbor Conference — 1969).
- EAST Maurice A. « Status discrepancy and violence in the international system », in: *ROSENAU, DAVIS and EAST*, 1972, pp. 299-320.
- EAST Maurice. *Stratification and international politics: an empirical study employing the international systems approach*, Princeton, 1970 bis (ongepubliceerde tesis).
- EASTON D. *Varieties of political theories*, New Jersey, Englewood Cliffs, 1966.
- EHRlich H.G. « The reputational approach in the study of community power », in: *American Sociological Review*, 1961, pp. 926-927.
- FISCHER Guido. « Der Wehrwirtschaftliche Bedarf », in: *Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft*, 1939.
- FOX Annette Baker. *The power of small states*, Chicago, University of Chicago Press, 1959.
- FOX W.I.R. *Theoretical aspects of international relations*, Notre Dame, University of Notre Dame Press, 1959.
- FUCKS W. *Wereldmachten morgen*, Agon-Elsevier, Amsterdam-Brussel, 1966 (vertaling van « Formeln zur Macht », Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1965).
- GALTUNG Johan. « Small group theory of international relations, a study in isomorphism », in: *KAPLAN* (1968), pp. 270-302.
- GALTUNG Johan. « A structural theory of aggression », in: *Journal of Peace Research*, 1964, pp. 95-119.
- GERMAN Clifford F. « A tentative evaluation of world power », in: *Journal of Conflict Resolution*, 1960, pp. 138-144.
- GOLDSTEIN Ray F. and GOLDSTEIN Astri Suhrki. *Smaller nations in regional defense organizations, an actor typology model*, Research School of Pacific Studies, Australian National University, Canberra, 1968 (« working-paper », niet-gepubliceerd).
- GULICK Luther. *Administrative reflexions from world war II*, Alabama, University of Alabama Press, 1948.

- HAAS B. Ernst and WHITING Allan S. *Dynamics of international relations*, McGraw Hill, New York, 1956.
- HARSANYI J.C. « Measurement of social power, opportunity costs and the theory of two-person bargaining games », in : *Behavioral Science*, 1962, pp. 67-80.
- HARTMANN Frederick H. *Readings in international relations*, New York, McGraw Hill, 1952.
- HARTMANN Frederick H. *The relations of nations*, New York and London, Macmillan Company and Collier-Macmillan Ltd, 1968.
- HOLSTI K.J. *International politics, a framework for analysis*, New Jersey, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1967.
- HOROWITZ Irving Louis. *Three worlds of development. The theory and practice of international stratification*, New York, Oxford University Press, 1966.
- JONES Stephan B. « The power inventory and national strategy », in : *World Politics*, 1954, pp. 421-452 ; zie ook : ROSENAU (1969), pp. 254-267.
- JORDAN David C. *World politics in our time*, Lexington (Mass.), Heath and Company, 1970.
- KAHN Herman en WIENER Anthony J. *Het jaar 2000, scenario voor de toekomst*, Deventer, Kluwer, 1969 (vertaling van « The year 2000 », New York, 1967).
- KAPLAN Morton. *New approaches to international relations*, New York, St. Martin's Press, 1968.
- KEOHANE Robert O. « Lilliputian's dilemmas : small states in international politics », in : *International Organization*, 1969, pp. 291-310.
- KINDLEBERGER Charles P. *Power and money, the economics of international politics and the politics of international economics*, London, McMillan, 1970.
- KNORR Klaus Eugen. *Military power and potential*, Lexington (Mass.), Heath and Company, 1970.
- KNORR Klaus Eugen. « Motivation for war », in : ROSENAU (1961), pp. 295-299.
- KNORR Klaus Eugen. « Notes on the analysis of national capabilities », in : ROSENAU, DAVIS and EAST (1972), pp. 175-186.
- KNORR Klaus Eugen. *The War potential of nations*, Princeton University Press, 1956.
- LASWELL Harold D. and KAPLAN Morton. *Power and Society*, New Haven, Yale University Press, 1950.
- LAUX Jeanne Kirk. « Small states and inter-European relations : an analysis of the group of nine », in : *Journal of Peace Research*, 1972, pp. 147-160.
- LEGG Keith R. and MORRISON James F. *Politics and the international system*, New York, Harper and Row, 1971.
- LERCHE Charles O. and SAID Abdul A. *Concepts of international relations*, New Jersey, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1963.
- MCCLELLAND Charles A. *Theory and the international system*, Londen, McMillan, 1966.
- MARCH James G. « An introduction to the theory and measurement of influence », in : *American Political Science Review*, 1955, pp. 431-451.
- MARCH James G. « Measurement concepts in the theory of influence », in : *Journal of Politics*, 1957, pp. 202-226.
- MARCH James E. « The power of power », in : EASTON (1966), pp. 39-70.
- MARTIN Roderick. « The concept of power, a critical defense », in : *British Journal of Sociology*, 1971, pp. 240-256.

- MERLE Marcel. *La vie internationale*, Paris, Coll. « U », A. Collin, 1970 (ook editie 1963).
- MORGENTHAU Hans J. *Dilemmas of politics*, Chicago, University Press, 1958.
- MORGENTHAU Hans J. *Politics among nations*, New York, A. Knopf, 1950 (ook editie 1968).
- MORGENTHAU Hans J. *Politics in the twentieth century*, Chicago, University Press, 1962 (3 dln.).
- MORGENTHAU Hans J. *Principles and problems of international politics*, New York, A. Knopf, 1950.
- MULDER Mauk. « De grijpbare macht », in : *Acta Politica*, 1973, pp. 133-152.
- MULDER Mauk. *Het spel om de macht. Over verkleining en vergroting van macht-ongelijkheid*. Meppel, Boom, 1972.
- NAGEL H.J. « Some questions about the concept of power », in : *Behavioral Science*, 1968, pp. 129-137.
- NEWCOMBE Hanna. « Weighted voting formulas for the UN », in : *Bulletin of Peace Proposals*, 1971, pp. 92-94.
- NEWCOMBE Hanna, WERT James and NEWCOMBE Alan G. « Comparison of weighted voting formulas for the UN », in : *World Politics*, 1971, pp. 452-492.
- OLSON Manoor Jr. and ZECKHAUSER Richard. « An economic theory of Alliances » in : *Review of Economics and Statistics*, 1966, pp. 266-279.
- OLSON William C. and SONDERMANN, Fred A. *The theory and practice of international relations*, New Jersey, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1966.
- ORGANSKI A.F.K. « Power transition », in : *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1968, vol. 12, pp. 415-418.
- ORGANSKI A.F.K. « Power transition », in : ROSENAU (1961), pp. 367-375.
- ORGANSKI A.F.K. *World politics*, New York, A. Knopf, 1968 bis.
- ORGANSKI A.F.K. and ORGANSKI Catherine. *Population and world power*, New York, A. Knopf, 1961.
- PADEFORD Norman J. and LINCOLN George A. *International politics*, New York, McMillan, 1957.
- PALMER Norman and PERKINS Howard C. *International relations, the world community in transition*, London, Stevens and Sons, 1957.
- PASSIGLI Stefano. « On power, its intensity and distribution », in : *European Journal of Political Research*, 1973, pp. 163-177.
- PATERSON William A. « Small states in international politics », in : *Cooperation and Conflict*, 1969, pp. 119-123.
- PETERSON Ib Daamgaard. « An ecological model for the analysis of power », in : *Cooperation and Conflict*, 1968, pp. 131-147.
- RAPAPORT J., MUTEBA E. and THERATTIL J.J. *Small states and territories. Status and problems*, UNITAR, New York, Arno Press, 1971.
- RIKER William. « Some ambiguities in the notion of power », in : *American Political Science Review*, 1964, pp. 341-349.
- RIKER William. « A test of the adequacy of the power index », in : *Behavioral Science*, 1959, pp. 276-290.
- ROBERTS Geoffrey K. *A dictionary of political analysis*, London, Longman, 1971.
- ROSEN Steven. « War power and the willingness to suffer », in : RUSSETT (1972), pp. 167-183.
- ROSENAU James N. *Domestic sources of foreign policy*, New York, Free Press, 1967.

- ROSENAU James N. *International politics and foreign policy; a reader in research and theory*, New York, Free Press, 1961.
- ROSENAU James N. *International politics and foreign policy; a reader in research and theory*, New York, Free Press, 1969.
- ROSENAU James N., DAVIS Vincent and EAST Maurice A. *The analysis of international politics*, New York — London, Free Press-Collier-McMillan, 1972.
- ROTHSTEIN Robert. *Alliances and small powers*, New York, Columbia University Press, 1968.
- RUSSETT Bruce M. *Peace, war and numbers*, Beverly Hills (California), Sage Publications, 1972.
- SCHMITTER Philippe C. « Further notes on operationalising some variables related to regional integration », in: *International Organisation*, 1969, pp. 327-336.
- SCHWARZENBERGER Georg. *Power politics, an introduction to the study of international relations and post war planning*, London, Jonathan Cape, 1941.
- SCHWARZENBERGER Georg. *Power politics, a study of international society*, London, Stevens and Sons, 1951.
- SCHWARTZMAN Simon and ARAUJO Manuel Mora Y. « Images of international stratification in Latin America », in: *Journal of Peace Research*, 1966, pp. 225-243.
- SHIMBORI Michiya, e.a. « An attempt to construct a national prestige index », in: *Indian Journal of Social Research*, 1961, pp. 25-36.
- SHIMBORI Michiya, IKEDA Hideo, ISHEDA Tsuyoski and KONDO Motô. « Measuring a nations prestige », in: *American Journal of Sociology*, 1963, pp. 63-68.
- SHINN Allen M. jr. « An application of psychological scaling techniques to the measurement of national power », in: *Journal of Politics*, 1969, pp. 932-951.
- SIMON Herbert A. « Notes on the observation and measurement of political power », in: *Journal of Politics*, 1953, pp. 500-516.
- SINGER J. David. « The correlates of war project », in: *World Politics*, 1972, pp. 243-270.
- SINGER J. David. « Inter-nation influence: a formal model », in: *American Political Science Review*, 1963, pp. 420-430; ook in: ROSENAU (1969), pp. 380-391.
- SINGER J. David. *Quantitative international politics, insights and evidence*, New York, Free Press, 1968.
- SINGER J. David, BREMER Stuart and STUCKEY John. « Capability distribution uncertainty and major power war 1816-1965 », in: RUSSETT (1972), pp. 19-48.
- SINGER J. David and SMALL Melvin. « The composition and status ordering of international system 1816-1940 », in: *World Politics*, 1966, pp. 236-282.
- SMALL Melvin and SINGER J. David. « Formal alliances 1816-1965, an extension of the basic data », in: *Journal of Peace Research*, 1969, pp. 257-281.
- SPIEGEL Steven L. *Dominance and diversity. The international hierarchy*, Boston, Little, Brown and Company, 1972.
- SPROUT Harold and SPROUT Margaret. *Foundations of international politics*, Princeton, D. Van Nostrand, 1962.
- SPROUT Harold and SPROUT Margaret. *Foundations of national power*, Princeton, D. Van Nostrand, 1951.
- SPYKMAN Nicholas J. *America's strategy in world politics*, New York, Harcourt and Brace, 1942.

- STEINMETZ S. Rudolf. *Soziologie des Krieges*, Leipzig, J.A. Barth, 1929.
- STOESSINGER John. *The might of nations*, New York, Random House, 1961.
- STRAUSZ-HUPE Robert. « Population as an element of national power », in : *SPROUT and SPROUT* (1951), pp. 111-116.
- STRAUSZ-HUPE Robert and POSSONY Stefan T. *International relations in the age of the conflict between democracy and dictatorship*, New York, McGraw Hill, 1950.
- TANTER Raymond and ULLMAN Richard H. *Theory and policy in international relations*, Princeton, Princeton University Press (New Jersey), 1972.
- TAYLOR Charles Louis. « Statistical typology of micro-states and territories. Toward a definition of a micro-state », in : RAPAPORT, MUTEBA and THE-RATTIL (1971), pp. 183-202.
- TAYLOR Charles Louis and HUDSON Michael C. *World handbook of political and social indicators, II*, New Haven, Yale University Press, 1972.
- TEDESCHI James T., BONOMA Thomas V. and BROWN Robert C. « A paradigm for the study of coercive power », in : *Journal of Conflict Resolution*, 1971, pp. 197-223.
- TEGENBOS Guy. *Proeve tot vaststelling van de machtsbiërarchie der staten*, Leuven, 1972.
- VAN DOORN J.A.A. « Sociologische begrippen en problemen rond het verschijnsel macht », in : *Sociologisch jaarboek*, 1957, blz. 73-135.
- VÄYRYNEN Raimo. « On the definition and measurement of small power status », in : *Cooperation and Conflict*, 1971, pp. 91-102.
- VÄYRYNEN Raimo. « Stratification in the system of international organizations », in : *Journal of Peace Research*, 1970, pp. 291-309.
- VELLUT Jean-Luc. « Smaller states and the problem of war and peace », in : *Journal of Peace Research*, 1967, pp. 252-269.
- VITAL David. « On approaches to the study of international relations », in : *World Politics*, 1967, pp. 551-562.
- VITAL David. *The inequality of states*, Oxford, Clarendon Press, 1967.
- VITAL David. *The survival of small states*, London, Oxford University Press, 1971.
- WALLACE Michael D. « Power, status and international war », in : *Journal of Peace Research*, 1971, pp. 23-35.
- WALLACE Michael and SINGER J. David. « Intergovernmental organization in the global system 1816-1964 ; a quantitative description », in : *International Organization*, 1970, pp. 239-287.
- WEEDE Erich. « Conflict behavior of nation states », in : *Journal of Peace Research*, 1970, pp. 229-235.
- WOLFERS Arnold. « The actors in the international system », in : FOX (1959), pp. 83-106.
- WRIGHT Quincy. *The study of international relations*, New York, Appleton-Century-Crofts, 1955.
- WRIGHT Quincy. *A study of war*, Chicago, University of Chicago Press, 1965.
- ZINNES Dina A., NORTH Robert C. and KOCH Howard E. jr. « Capability, threat and the outbreak of war », in : ROSENAU (1961), pp. 469-482.

